

**PANEVROPSKI
UNIVERZITET**

Prof. dr MARKO MUNJIZA

**ZDRAVSTVENA NEGA U
PSIHIJATRIJI**

BANJA LUKA, 2008

Prof dr Marko Munjiza,

Zdravstvena nega u psihijatriji

Prvo izdanje, 2008

PANEVROPSKI UNIVERZITET

APERINON

BANJA LUKA

Recezeni:

1. **Prof. dr Jovan Marić, neuropsihijatar**
2. **Prof. dr Marija Burgić-Radmanović, neuropsihijatar, Upravnik Klinike za psihijatriju Medicinskog fakulteta Univerziteta Banja Luka i prof. psihijatrije na Medicinskom fakultetu Banja Luci**

Lektor: Selma Čolović, Beograd

Prostor za katalogizaciju

PREDGOVOR I ZAHVALNOST AUTORA

Zdravstvena nega doživela je značajne promene i transformaciju poslednjih nekoliko decenija prošlog i početku ovog veka. Ona je od klasične nege i brige za obolele prerasla u važnu stručno-naučnu oblast gde medicinska sestra—teničar obavlja veći broj važnih aktivnosti u procesu nege, istovremeno je i član multiprofesionalnog tima u psihijatrijskoj zaštiti. Zajedno sa drugim članovima psihijatrijskog tima, ne pruža samo negu obolelima, već i aktivno učestvuje u svim aktivnostima koje se bave zaštitom i unapređenjem mentalnog zdravlja. Veću pažnju poklanja različitim vidovima prevencije mentalnih poremećaja, učestvuje u procesu raznog prepoznavanja i lečenja obolelih. Danas su poslovi zdravstvene nege značajno prošireni u oblasti rehabilitacije, habilitacije i poboljšanja kvaliteta života, naročito hroničnih pacijenata, hendikepiranih i mentalno retardiranih osoba. Nadamo se da će u budućnosti zdravstvenoj nezi pripasti još veća uloga. Ona bi trebalo da dobije veći stručni i društveni ugled i sadržajnije aktivnosti koje će joj omogućiti visoko obrazovanje. Istina, i danas višoj medicinskoj sestri pripada pored lekara jedno od ključnih mesta u savremenim i razvojnim koncepcijama zdravstvene zaštite uopšte, odnosno zdravstvene nege, gde je ona aposolutni nosilac svih vidova nezavisnih funkcija koje proizlaze iz procesa zdravstvene nege.

Zdravstvena nega je veoma dinamična oblast. Podsticaj za razvoj i njeno unapređenje dala je Svetska zdravstvena organizacija (SZO) u drugoj polovini prošlog veka. Veliki značaj u napretku zdravstvene nege dalo je Američko udruženje sestara, koje je promovisalo novi koncept zdravstvene nege. Ovom važnom delu poslala u sistemu zdravstvene zaštite dala je pravi značaj i Svetsko udruženje sestara—tehničara. Američka asocijacija sestara—tehničara izradila je veoma koristan priručnik koji je za poslednjih petnaest godina doživio šest uzastopnih izdanja. U skorije vreme ovaj priručnik će biti preveden i na srpski jezik. Poslednjih nekoliko decenija značajno je izmenjen sistem obrazovanja sestara na svim nivoima zdravstvene zaštite, uključujući i mentalno zdravlje. Takođe je postavljena solidna osnova za permanentno obrazovanje i kontinuiranu edukaciju svih profila sestara iz ove oblasti. S obzirom na to da je dosadašnji sistem edukacije sestara pružao dobru osnovu za učenje i savladavanje praktičnih veština u zdravstvenoj nezi, učinilo nam se suvišnim da na ovom mestu ponavljamo već proučavanu materiju iz ove oblasti. Stoga smo se odlučili da u ovom tekstu u kraćem obimu prikazemo neke oblasti koje su u ovom trenutku značajne. Kao što smo i naveli značajan deo obaveza iz zdravstvene nege obavlja medicinska sestra samostalno. Međutim, ona je istovremeno i aktivan član multidisciplinarnog tima na svim nivoima organizacije psihijatrijske službe. Uključena je u skoro sve preventivne aktivnosti i u nemedicinski tretman kao što su individualna i grupna (psihoterapija, socioterapija, metod savetovanja, terapija zaokupljenošću i sl. U okviru postojeće medicinske dokumentacije prikuplja podatke iz porodične anamneze, definiše sestrinsku dijagnozu i sl. S obzirom na veliki značaj koji se pridaje zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja, kao i velikoj raširenosti različitih oblika mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja, na kraju teksta dali smo jedan kraći sinopsis budućnosti psihijatrije. On će svakako imati direktnog i indirektnog značaja za dalje poboljšanje različitih procesa i metoda zdravstvene nege.

U celom svetu odvija se intenzivni proces tranzicije psihijatrije, koja nema sličnosti sa ekonomskom ili političkom tancijom, koje će dovesti i do redefinisavanja ciljeva, predmeta i metoda rada u oblasti zdravstvene nege. Zbog toga smo odlučili da uključimo neka poglavlja koja idu u susret ovim promenama. Pri izradi ovog teksta vodili smo računa da sadržaj prilagodimo nastavnim planovima i programima predmeta psihijatrijske zdravstvene nege na fakultetu za sestrinsku negu i na visokim strukovnim školama za medicinske sestre—tehničare. Takođe smo vodili računa da celokupan tekst bude oko dvesta strana teksta bez priloga. Nadamo da će ovaj tekst pomoći studentima na Fakultetu za medicinski njegu u Banja Luci da prošire svoja dosadašnja znanja iz oblasti zdravstvene nege psihijatrijskih poremećaja i u bogatoj aktivnosti na zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja. U tekstu smo posvetili nešto više prostora problemima edukacije, vođenju prvog intervjua, opservaciji, psihoterapiji i aktivnom socijalno-psihijatrijskom praćenju. U tekstu se nismo bavili osnovama kliničke psihijatrije jer su oni dobro poznati svim studentima iz dosadašnjeg srednjoškolskog i više obrazovanja. On je pre svega namenjen kandidatima koji upišu završnu godinu na visokim strukovnim medicinskim školama i studentima na trećoj ili četvrtoj godini studija na Fakultetu za medicinsku negu. Priložena poglavlja (evaluacija rada u tretmanu i nezi u psihijatriji, budućnost psihijatrije i dr.), u ovom tekstu nisu deo ispitne materije, ali se nadamo da će koristiti studentima da odrede današnje domete zdravstvene nege pacijenta i aktivnosti u oblasti mentalnog zdravlja u društvenoj zajednici. Istovremeno će se, bar delimično, upoznati sa nagoveštenim trendovima razvoja psihijatrije u budućnosti. U tekstu nismo radili indeks pojmova, već smo odlučili da damo detaljan sadržaj za sva poglavlja. Takođe se nismo detaljnije upuštali u sestrinsku dijagnozu, moguće dijagnostičke kriterijume i detaljniju analizu nege pojedinih kliničkih entiteta. Prikazali smo samo dva klinička entiteta, i to grupu shizofrenih psihoza i depresivnog sindroma, kao i jedan model sestrinske dijagnoze koji se odnosi na poremećaje govora i komunikacije, što se može detaljnije videti u priloženoj literaturi. Isto tako nismo dali spisak tabela i shema koje se nalaze u ovom tekstu, pošto ih nema mnogo. U tekstu, na kraju pojedinih važnijih poglavlja, dat je spisak pitanja na osnovu kojih studenti mogu proveriti svoje znanja, a jedan broj pitanja će biti dat u testu za ispit. Takođe se nadamo da će navedena lista od sto pitanja korisno poslužiti kao repetitorij iz ove materije. Koliko smo

uspeli da ovim tekstom približimo ovu dinamičku materiju našim studentima, ostaje čitaocima da procene. Svaka korisna sugestija rado će biti prihvaćena za dalje poboljšanje kvaliteta ovog teksta

Veliku zahvalnost dugujem Kseniji Kovačević, višoj medicinskoj sestri i diplomiranom pedagogu, profesoru Visoke strukovne medicinske škole u Beogradu na ustupljenoj literaturi i mnogobrojnim sugestijama pri oblikovanju ovog teksta. Takođe se zahvaljujem Dr Ivani Djordjević iz Kanada na pomoći oko prevoda nekih članaka koji su korišćeni u ovom tekstu. I ovom prilikom izražavam veliku zahvalnost svim autorima čije sam tekstove koristio sa nadom da sam ih korektno interpretirao i/ili citirao. Posebnu zahvalnost dugujem recezentima ovog teksta, prof. dr Jovanu Mariću i prof. dr Mariji Burgić-Radmanović, na dragocenim sugestijama pri konačnom oblikovanju teksta. Veliku zahvalnost dugujem dekanu Fakulteta za medicinsku njegu, prof. dr Risti Kozomori i rektoru Panevropskog Aperiion univerziteta, prof. dr Draganu Danliševu, na pomoći oko pripreme ovog teksta. Takođe, najsrdačnije zahvaljujem gospodinu Darku Ušlemoviću, direktoru Centra za izdavačku delatnost Panevropskog univerziteta, koji je omogućio da ovaj tekst bude urađen na visokom profesionalnom nivou. Veliku zahvalnost dugujem gospođi Selmi Čolović na uloženom trudu oko lektorisanja i korekture ovog rada. Moguće greške nastale su nakon konačne redakcije teksta od strane autora.

Adresa za dopisivanje: Munjiza Marko, Univerzitetski profesor psihijatrije, Visokog Stevana 18, 11 000 Beograd,
E-mail: marko.munj@sbb.co.yu

Banja Luka, decembar 2007. godine

Prof. dr Marko Munjiza

SADRŽAJ

I UVOD.....
II OD OPŠTE NEGE DO ZDRAVSTVENE NEGE.....
Kraći istorijski osvrt.....
VII PREDMET RADA ZDRAVSTVENE NEGE.....
III NOVI ASPEKTI ZDRAVSTVENE NEGE U PSIHIJATRIJI.....
1. Institucionalni i personalni aspekti edukacije u zdravstvenoj (psihijatrijskoj) nezi.....
2. Mogućnosti prevazilaženja straha u radu medicinskih sestara u psihijatriji.....
3. Mesto i uloga medicinske sestre-tehničara u savremeno organizovanoj psihijatrijskoj insituciji.....
IV TEORIJSKE OSNOVE ZDRAVSTVENE NEGE.....
Osnovni principi prvog intervju.....
Faktori koji utiču na intervju.....
Odnos dijagnostičkog i terapijskog intervju.....
3. Uloga terapeuta.....
3.1. Razuveravanje, razumevanje i empatija.....
3.2. Sugestija i ograničeni seting.....
3.3. Podržavanje pacijentovog samopoštovanja.....
3.4. Interpretacije.....
4. Praktični faktori u intervju.....
4.1. Faktor vremena.....
4.2. Faktori okruženja.....
5. Sadržaj intervju.....
6. Razmatranja koja prethode intervju.....
7. Početna faza intervju.....
7.1. Upoznavanje sa pacijentom.....
7.2. Razvoj intervju.....
8. Srednja faza intervju.....
9. Završna faza intervju.....
9.1. Pitanja pacijenta.....
10. Naknadni intervju.....
11. Intervju sa srodnicima i bliskim osobama pacijenta.....
B) OPSERVACIJA.....
1. Neverbalana komunikacija.....
C) TIMSKI RAD U PSIHIJATRIJI.....
1. Osnovne karakteristike tima tima.....
2. Tri systemska preduslova timskog rada.....
3. Lični i profesionalni identitet člana tima.....
4. Uloga osoba i članova tima.....
5. Vodja i osnivanje tima.....
6. Lični i profesionalni identitet lekara, sestre i drugih članova tima.....
6.1. Lekar.....
6.2. Psiholog.....
6.3. Socijalni radnik.....
6.4. Medicinska sestra/tehničar.....
6.5. Radni, okupacioni terapeut.....
7. Dinamika tima.....

D) POJEDINI OBLICI PSIHOSOCIJALNOG TRETMANA KAO VID ZDRAVSTVENE NEGE.....	
1. Psihoterapija	
1.1. Individualna (površinska) psihoterapija.....	
1.2. Suportativna (psiho)terapija.....	
1.3. Autogeni trening.....	
1.4. Supotrativna terapija u užem smislu.....	
1.5. Ciljana biheviior terapija.....	
1.6. Sugestivna terapija.....	
1.7. Larvirana sugestija.....	
1.8. Persuazija, (raz)uveravanje.....	
1.9. Terapija odnosom.....	
1.10. Terapija uvidom.....	
1.1. Ventilacija.....	
2. Metod savetovanja.....	
3. Grupna (psiho)terapija.....	
3.1. Velika i sardenja grupa.....	
3.2. Grupna terapija sa roditeljima ili porodicom pacijenta.....	
4. Radna, okupaciona i rekreativna terapija.....	
4.1. Radna terapija.....	
4.2. Okupaciona terapija.....	
4.3. Rekreativna terapija.....	
5. Socioterapija.....	
5.1. Terapijska zajednica.....	
5.2. Funkcionisanje terapijske zajednice kroz pojedine forme rada.....	
5.3. Ostali oblici socioterapije.....	
5.4. Socioterapija otpuštenih pacijenata sa bolničkog lečenja.....	
5.4.1. Porodica.....	
5.4.2. Radno mesto.....	
5.4.3. Socioterapijski klub.....	
E) DRUGI SPECIFIČNI OBICI TRETMANA U PSIHIJATRIJI.....	
1. Psihofarmakoterapija.....	
2. Elektokonvulzivna terapija (EKT-a).....	
3. Ishrana psihijatrijskih pacijenata.....	
4. Biološka terapija.....	
5. Zdravstvena nega, ishrana i lečenje shizofrenije i depresivnog sindroma.....	
6. Otpust pacijenta iz psihijatrijske ustanove.....	
F) SOCIJALNOPSIHIJATRIJSKO PRAĆENJE PACIJENATA TOKOM ZDRAVSTVENE NEGE	
Vrste praćenja.....	
1.1. Aktivno praćenje.....	
1.2. Drugi oblici praćenja.....	
IV OSNOVNA NAČELA ETIKE I IZAZOVI ZA PSIHIJATRIJSKU PROFESIJU.....	
PRINCIPI I METODE RADA ZDRAVSTVENE NEGE.....	
1. Metode zdravstvene nege.....	

2.	Specifični kadrovi za zdravstvenu negu.....	
2.1.	Ličnost medicinske sestre-tehničara.....	
2.2.	Učešće medicinske sestre u savremenom zbrinjavanju psihijatrijskih pacijenata.....	
2.2.1.	Zdravstvena nega hitnih psihijatrijskih pacijenta.....	
2.2.2.	Osnovna načela zdravstvene nege psihijatrijskog pacijenta.....	
3.	Učešće sestre u dijagnostičkom postupku psihijatrijskih poremećaja.....	

V MOGUĆNOSTI EVALUACIJE TRETMANA U PSIHIJATRII I NEZI.....

1.	Specifični problemi u evaluaciji psihijatrijskog tretmana..	
2.	Važniji metodološki instrumenti u evaluaciji.....	
2.1.	Ekonometrijski modeli evaluacije.....	
3.	Primena kontrolisanog kliničkog eksperimenta.....	
4.	Epidemiološki metod.....	
5.	Sociometrijski i psihometrijski metod.....	
6.	Osvrt na evaluaciju pojedinih oblika tretmana.....	
6.1.	Evaluacija farmakoterapijskog tretmana.....	
6.2.	Evaluacija (psiho)terapije.....	
6.3.	Evaluacija socioterapije.....	
6.3.1.	Evaluacija rehabilitacionog tretmana.....	
6.4.	Evaluacija kombinovanog tretmana.....	

VI ULOGA ISTRAŽIVANJA U ZAŠTITI MENTALNOG ZDRAVLJA U ZAJEDNICI.....

1.	Uloga istraživanja u najvažnijim oblastima zaštite mentalnog zdravlja.....	
2.	Dokumentacija, procena i način istraživanja.....	
3.	Medicina i zdravstvena zaštita zasnovana na dokazima.....	
4.	Naučno istraživanje u zaštiti mentalnog zdravlja.....	
5.	Uticaj istraživanja u zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici.....	
6.	Psihijatrija i javno zdravlje.....	
6.1.	Definisanje potreba jednog regiona za mrežom psihijatrijskih ustanova.....	

VIII NEKA PITANJA KOJA MOGU DA OČEKUJU LEKARI I ČLANOVI STRUČNOG TIMA OD ČLANOVA PORODICE PACIJENATA.....

IX VAŽNIJI CILJEVI PROUČAVANJA ZDRAVSTVENE NEGE.....

X PSIHIJATRIJA BUDUĆNOSTI.....

XI PRILOG: Tačni odgovori na pitanja.....